

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΈΝΩΣΗΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ Β: ΔΙΑΦΘΩΡΩΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΟΧΗ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΕΝΘΑΡΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ
ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΣΥΝΟΨΗ

Περίληψη

Η μελέτη καταγράφει τις τάσεις που εντοπίζονται στα κράτη μέλη της ΕΕ όσον αφορά την ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων στον τομέα του πολιτισμού. Η μελέτη εξετάζει τα εμπειρικά στοιχεία που συλλέχθηκαν από ερωτηματολόγια, από τις περιπτώσιολογικές μελέτες πέντε χωρών και από έρευνες τεκμηρίωσης. Παρέχει δε μία επισκόπηση των μηχανισμών και των μέτρων που χρησιμοποιούνται για την ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων, όπως: φορολογικά πλαίσια (ήτοι ενθάρρυνση της κατανάλωσης πολιτιστικών προϊόντων και των επιχειρηματικών και φιланθρωπικών επενδύσεων), χρηματοπιστωτικά και τραπεζικά καθεστώτα και ενδιάμεσοι μηχανισμοί. Προβαίνει επίσης σε συγκριτική εξέταση των συστημάτων που εφαρμόζουν οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη για την πραγματοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων στον τομέα του πολιτισμού.

Το παρόν έγγραφο εκπονήθηκε κατόπιν αιτήματος της Επιτροπής Πολιτισμού και Παιδείας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ

IMO - Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων
Vesna Čorič, Ph.D., επικεφαλής ερευνήτρια
Aleksandra Uzelac, Ph.D., συντονίστρια της έρευνας
Jaka Primorac, Ph.D.
Daniela Angelina Jelinčič, Ph.D.
Andrej Srakar, M.Sc.
Ana Žuvela, M.A.

ΑΡΜΟΔΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ

κ. Ana Maria Nogueira
Τμήμα Πολιτικής Διαρθρωτική πολιτική και πολιτική στον τομέα της συνοχής
Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
B-1047 Brussels
E-mail: poldep-cohesion@europarl.europa.eu

ΒΟΗΘΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

κ. Lyna Pärt

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Πρωτότυπο: EN
Μετάφραση: BG, CS, DA, DE, ES, ET, FI, FR, HU, IT, LT, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SL, SV.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΚΔΟΤΗ

Για να επικοινωνήσετε με τον Τομέα Πολιτικής ή να εγγραφείτε συνδρομητής στο μηνιαίο ενημερωτικό δελτίο του, στείλτε μήνυμα στο: poldep-cohesion@europarl.europa.eu

Το χειρόγραφο ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 2011.
Βρυξέλλες, © Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2011.

Το παρόν έγγραφο είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο στην ακόλουθη διεύθυνση:
<http://www.europarl.europa.eu/studies>

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Οι απόψεις που εκφράζονται στο παρόν έγγραφο αποτελούν αποκλειστική ευθύνη του συντάκτη και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκην την επίσημη θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Η αναπαραγωγή και η μετάφραση για μη εμπορικούς σκοπούς επιτρέπεται υπό την προϋπόθεση ότι γίνεται δεόντως μνεία της πηγής και κατόπιν ενημέρωσης του εκδότη και αποστολής αντιγράφου σε αυτόν.

ΛΙΣΤΑ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ

A&B	Τέχνες και επιχειρήσεις
ABSA	Association for Business Sponsorship of the Arts (Ένωση επιχειρηματικών χορηγιών προς τις τέχνες)
ACE	Arts Council England (Συμβούλιο Τεχνών Αγγλίας)
ACRI	The National Association of Local Savings Banks and Banking Foundations (Εθνική ένωση κατά τόπους ταμειωτηρίων και τραπεζικών ιδρυμάτων)
ADMICAL	Carrefour du Mécénat d'Entreprise (Δίκτυο εταιρικής φιλανθρωπίας)
AEDME	Asociación Española para el Desarrollo del Mecenazgo Empresarial
BC	Bondardo Comunicazione
BDI	Haus der Deutschen Wirtschaft (Ομοσπονδία των γερμανικών βιομηχανικών κλάδων)
CAF	Charities Aid Foundation (Ίδρυμα για την ενίσχυση των φιλανθρωπικών ταμείων)
CATI	Computer-assisted telephone interviewing (τηλεφωνικές συνεντεύξεις βάσει ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων)
CCR	Corporate Cultural Responsibility (εταιρική ευθύνη στον τομέα του πολιτισμού)
CEG	Creative Exports Group
CEREC	European Committee for Business, Arts and Culture (Ευρωπαϊκή επιτροπή επιχειρήσεων, τεχνών και πολιτισμού)
CHPA	Cultural Heritage Protection Act (Νόμος περί προστασίας του πολιτιστικής κληρονομιάς)
CIAV	Audiovisual Investment Certificate Programme (πρόγραμμα πιστοποίησης επενδύσεων στον οπτικοακουστικό τομέα)
CNC	Centre National de la Cinématographie (Εθνικό Κέντρο Κινηματογράφου)
EKE	Εταιρική κοινωνική ευθύνη
CZK	Τσεχική κορόνα, νόμισμα

DCMS	Department for Culture, Media and Sport (Υπουργείο Πολιτισμού, ΜΜΕ και Αθλητισμού)
EC	Ευρωπαϊκή Επιτροπή
EOX	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
EFCS	European framework for cultural statistics (Ευρωπαϊκό πλαίσιο συλλογής στατιστικών στοιχείων στον τομέα του πολιτισμού)
EGEDA	Audiovisual Producers' Rights Rearrangement Association (Ένωση ρύθμισης των δικαιωμάτων των παραγωγών του οπτικοακουστικού τομέα)
EIS	Enterprise Investment Scheme (Πρόγραμμα επενδύσεων επιχειρήσεων)
EE	Ευρωπαϊκή Ένωση
EUR	Ευρώ, νόμισμα
FPC	Film production company (Εταιρεία παραγωγής ταινιών)
GBP	Λίρα στερλίνα, νόμισμα
ΑΕγχΠ	Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν
ICAA	Institute of Cinematography and Audiovisual Arts (Ινστιτούτο Κινηματογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών)
IFCIC	Institut de Financement du Cinéma et des Industries Culturelles (Ινστιτούτο χρηματοδότησης του κινηματογράφου και της πολιτιστικής βιομηχανίας)
IMO	Institut za međunarodne odnose (Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων)
IWK	Initiativen Wirtschaft für Kunst (Επιτροπή αυστριακών επιχειρήσεων για τις τέχνες)
JSKD	Public Fund for Cultural Activities (Δημόσιο ταμείο πολιτιστικών δραστηριοτήτων)
LOF	Law on Foundations (Νόμος περί ιδρυμάτων)
MKIDN	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (Υπουργείο Πολιτισμού και Εθνικής Κληρονομιάς)
MLA	Museums, Libraries and Archives Council (Συμβούλιο για τα μουσεία, τις βιβλιοθήκες και τα αρχεία)
NCK	Narodowe Centrum Kultury
NDPB	Non-departmental public body (ανεξάρτητη δημόσια αρχή)

NESTA	The National Endowment for Science, Technology and the Arts (Εθνικό κληροδότημα για τις επιστήμες, την τεχνολογία και τις τέχνες)
NEA	National Endowment for the Arts (Εθνικό κληροδότημα για τις τέχνες)
MKO	Μη κυβερνητική οργάνωση
NHMF	National Heritage Memorial Fund
NIOK	Nonprofit Information and Training Centre (Μη κερδοσκοπικό κέντρο πληροφόρησης και κατάρτισης)
ΜΚερΟ	Μη κερδοσκοπικές οργανώσεις
NSRK	<i>The National Strategy for the Development of Culture (Εθνική στρατηγική για την ανάπτυξη του πολιτισμού)</i>
Φόρουμ	Danish Forum for Art and Business (Φόρουμ της Δανίας για τις τέχνες και τις επιχειρήσεις)
Nyx	
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
PBA	Law on Public Benefit Activity and Volunteerism (Νόμος περί δραστηριοτήτων κοινής ωφέλειας και εθελοντισμού)
PBO	Public Benefit Organisation (Οργάνωση κοινής ωφέλειας)
PDAIA	Protection of Documents and Archives and Archival Institutions Act (Νόμος περί προστασίας εγγράφων και αρχείων και ιδρυμάτων αρχειοθέτησης)
PLN	Πολωνικό ζλότι, νόμισμα
PPP	Public-private partnerships (Συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα)
PVF	Philanthropic Ventures Foundation (Ίδρυμα επιχειρηματικής φιλανθρωπίας)
RCAHMW	Royal Commission on the Ancient and Historical Monuments of Scotland (Βασιλική Επιτροπή αρχαίων και ιστορικών μνημείων της Σκωτίας)
E&A	Έρευνα και ανάπτυξη
P/T	Ραδιοτηλεόραση
SAZAS	Združenje skladateljev in avtorjev za zaščito glasbene avtorske pravice Slovenije (Ένωση συνθετών, συγγραφέων και εκδοτών για την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στη Σλοβενία)
SEK	Κορόνα Σουηδίας, νόμισμα
SKK	Κορόνα Σλοβακίας, νόμισμα

MME	Μικρές & Μεσαίες Επιχειρήσεις
SOFICA	Société pour le Financement de l'Industrie Cinématographique et Audiovisuelle (Εταιρεία για τη χρηματοδότηση της βιομηχανίας του κινηματογράφου και της οπτικοακουστικής βιομηχανίας)
TCA	Tax Consolidation Act (Νόμος περί φορολογικής ενοποίησης)
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
UK	Ηνωμένο Βασίλειο
UNESCO	Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες
USD	Δολάριο ΗΠΑ, νόμισμα
ΦΠΑ	Φόρος προστιθέμενης αξίας
VP	Επιχειρηματική φιλανθρωπία
ZUJIK	Exercising of the Public Interest in Culture Act (Νόμος περί άσκησης του δημόσιου συμφέροντος στον πολιτισμό)
ZAMP	Združenje avtorjev Slovenije (Ένωση σλοβένων συγγραφέων)
WWIK	The Income Provisions for Artists Act (Νόμος περί εισοδημάτων καλλιτεχνών)

ΣΥΝΟΨΗ

1.1. Εισαγωγή

1.1.1. Το πεδίο της μελέτης

Η μεικτή χρηματοδοτική οικονομία των τεχνών και του πολιτισμού εκλαμβάνεται γενικώς ως πρότυπο χρηματοοικονομικής βιωσιμότητας. Αν και στις διάφορες πηγές χρηματοδότησης των πολιτιστικών δραστηριοτήτων συγκαταλέγονται η στήριξη από τον δημόσιο τομέα, η στήριξη από τον ιδιωτικό τομέα και τα αποκτηθέντα εισοδήματα, η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στην εξέταση των ιδιωτικών επενδύσεων στον τομέα του πολιτισμού και επιχειρεί να αναλύσει τις διάφορες μορφές ιδιωτικών επενδύσεων από τη σκοπιά των πολιτιστικών πολιτικών και των υφιστάμενων μέτρων τόνωσης. Στόχος της μελέτης είναι να βοηθήσει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να κατανοήσει καλύτερα τη σημασία της παροχής δημόσιων κινήτρων για την ενθάρρυνση της ιδιωτικής χρηματοδότησης πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Η παρούσα έρευνα εστιάζεται κατά κύριο λόγο στη σημασία των οικονομικών, πολιτικών και πολιτιστικών πτυχών των τρόπων και των μηχανισμών χρηματοδότησης που έχουν αναπτύξει οι κυβερνήσεις για την ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων στον τομέα του πολιτισμού, καθώς και στη σημασία της διάδοσης της χρήσης τους. Η μελέτη επιχειρεί να καταγράψει τις γενικές τάσεις που εντοπίζονται στην ΕΕ σε επίπεδο ιδιωτικής χρηματοδότησης του τομέα του πολιτισμού και, ταυτόχρονα, να παρουσιάσει παραδείγματα νέων πρακτικών και πολιτικών που εφαρμόζουν τα κράτη μέλη. Εστιάζεται δε στη διερεύνηση των βασικών κινήτρων που καθοδηγούν τη χρηματοδότηση του τομέα του πολιτισμού και των βασικών εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι ιδιώτες επενδυτές. Η μελέτη αναφέρεται στην ανάγκη εκπόνησης συγκριτικής εξέτασης των διαφόρων πολιτιστικών πολιτικών και επισημαίνει την κοινή ευθύνη των κρατών μελών της ΕΕ να παρέχουν συγκρίσιμα στοιχεία σε επίπεδο ΕΕ. Παρέχει, τέλος, μία σύντομη ανάλυση των τάσεων που καταγράφονται στις Ηνωμένες Πολιτείες και των βασικών διαφορών τους σε σύγκριση με την Ευρώπη.

Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, ως «ιδιωτική επένδυση» ορίζεται κάθε επένδυση, οικονομική συμμετοχή ή δαπάνη για τον πολιτισμό που προέρχεται από ιδιώτες, επιχειρήσεις ή μη δημόσιους οργανισμούς. Ο εν λόγω ορισμός δεν περιορίζεται μόνο στην έννοια της ιδιωτικής επένδυσης που συνδέεται πρώτιστα με την απόδοση του κεφαλαίου, αλλά αναφέρεται ευρύτερα στη στήριξη του πολιτισμού από τον ιδιωτικό τομέα και τα αποκτηθέντα εισοδήματα που προέρχονται από ιδιώτες, επιχειρήσεις και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, είτε πρόκειται για επενδύσεις, χορηγίες ή δωρεές στον τομέα του πολιτισμού είτε για κατανάλωση πολιτιστικών προϊόντων. Επομένως, οι συναφείς μορφές στήριξης του πολιτισμού που εξετάζει η παρούσα μελέτη είναι οι άμεσες επενδύσεις, ο θεσμός της χορηγίας, ο μαικηνισμός και οι δωρεές, και τα κέρδη από ίδια έσοδα όπως εισιτήρια εισόδου και λοιπά προϊόντα. Τα κίνητρα που καθοδηγούν τις επενδύσεις, την οικονομική συμμετοχή και τις δαπάνες διαφέρουν μεταξύ τους: τις επενδύσεις καθοδηγεί η αρχή του κέρδους, όπως υπολογίζεται βάσει των απολαβών, την οικονομική συμμετοχή καθοδηγεί η αρχή της κοινωνικής ευθύνης, όπως εκφράζεται μέσω κοινωνικών, συμβολικών και συναφών μη οικονομικών πολιτιστικών αξιών, ενώ τις δαπάνες καθοδηγεί η αρχή της κυριαρχίας του καταναλωτή, όπως υπολογίζεται βάσει της αγοραίας αξίας ή της αξίας χρήσης του πολιτισμού, καθώς και βάσει της εγγενούς αξίας του τελευταίου.

1.1.2. Χρησιμοποιηθείσες πηγές στοιχείων

Η ευρέως διαδεδομένη αντίληψη ότι η μεικτή χρηματοδοτική οικονομία των τεχνών και του πολιτισμού ευνοεί την ανάπτυξη νέων προοπτικών όσον αφορά τη βιωσιμότητα των πολιτιστικών δραστηριοτήτων άσκησε πιέσεις προς την κατεύθυνση της εξεύρεσης πρόσθετων πηγών χρηματοδότησης που συμπληρώνουν τα δημόσια κονδύλια και ενθαρρύνουν τη χρήση τους. Ως εκ τούτου, προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι δεν υπάρχουν επαρκή συγκρίσιμα στοιχεία σχετικά με το μέγεθος των ιδιωτικών κεφαλαίων που διατίθενται για τον πολιτισμό και σχετικά με την αποτελεσματικότητα συγκεκριμένων μέτρων και το συγκριτικό μεθοδολογικό πλαίσιο στην Ευρώπη. Οι ελάχιστες διαθέσιμες πληροφορίες για

την κατάσταση που επικρατεί στα διάφορα κράτη μέλη προέρχονται από μελέτες και έρευνες με θέμα την οικονομική συμμετοχή ιδιωτών και τις πολιτιστικές χορηγίες τις οποίες έχουν εκπονήσει οργανισμοί τεχνών και επιχειρήσεων. Τα διαθέσιμα στοιχεία έχουν συλλεχθεί, ωστόσο, με διαφορετικές μεθοδολογίες με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η ποιοτική σύγκρισή τους σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί η έλλειψη συστηματικά συλλεχθέντων στοιχείων για θέματα που άπτονται των ιδιωτικών επενδύσεων, και συγκεκριμένα για τα κίνητρα που παρέχονται επί του παρόντος για ιδιωτικές επενδύσεις στην ΕΕ, έγινε μία προσπάθεια να συλλεχθούν πληροφορίες μέσω ερωτηματολογίων για την κατάσταση που επικρατεί στα διάφορα κράτη μέλη της ΕΕ όσον αφορά τις ιδιωτικές επενδύσεις. Έτσι, στα Υπουργεία Πολιτισμού των 27 χωρών της ΕΕ εστάλη ερωτηματολόγιο για τη συλλογή στοιχείων σχετικά με τα κίνητρα που παρέχονται επί του παρόντος για ιδιωτικές επενδύσεις στον πολιτισμό. Οι απαντήσεις που ελήφθησαν διέφεραν σημαντικά ως προς το επίπεδο των λεπτομερειών που παρείχαν. Πολλά Υπουργεία Πολιτισμού απάντησαν ότι δεν συλλέγουν συστηματικά σχετικά στοιχεία ή ότι τα τελευταία εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των Υπουργείων Οικονομικών. Στους οργανισμούς τεχνών και επιχειρήσεων και στους πολιτιστικούς οργανισμούς που υπάρχουν στην Ευρώπη εστάλη δε σύντομος κατάλογος με ερωτήσεις για τις ιδιωτικές επενδύσεις στον τομέα του πολιτισμού. Αναλυτικότερες πληροφορίες συλλέχθηκαν για επιλεγμένες χώρες (Ιταλία, Κάτω Χώρες, Πολωνία, Σλοβενία και Ηνωμένο Βασίλειο) μέσω πέντε περιπτώσιολογικών μελετών. Η Επιτομή των πολιτιστικών πολιτικών και τάσεων στην Ευρώπη, ένα πανευρωπαϊκό έργο χαρτογράφησης των πολιτικών που εφαρμόζονται στον τομέα του πολιτισμού, αποτέλεσε μία ακόμη πολύτιμη πηγή στοιχείων για την παρούσα έρευνα. Τέλος, διεξήχθη εκτεταμένη έρευνα τεκμηρίωσης για το συγκεκριμένο θέμα στη συναφή βιβλιογραφία.

1.1.3. Δομή της μελέτης

Η μελέτη αποτελείται από επτά κεφάλαια. Το κεφάλαιο I περιέχει εισαγωγικές πληροφορίες για τη μελέτη. Στο κεφάλαιο II αποσαφηνίζονται οι βασικοί όροι που χρησιμοποιούνται στη μελέτη, διατυπώνονται βασικές έννοιες πολιτιστικής πολιτικής και τρόποι χρηματοδότησης, και παρέχονται πληροφορίες που συμβάλλουν στην κατανόηση του ρόλου της φορολογίας και των βασικών χαρακτηριστικών της. Παρέχεται, τέλος, επισκόπηση της χρηματοδότησης των τεχνών και του πολιτισμού μέσω ταξινόμησής της σε τρεις πηγές (δημόσια χρηματοδότηση, ιδιωτική χρηματοδότηση και αποκτηθέντα εισοδήματα) καθώς και βάσει των διαφόρων χρηματοδοτών (εταιρείες, ιδιώτες, μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί). Το κεφάλαιο εξετάζει κατά βάση τις οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές διαστάσεις των τρόπων χρηματοδότησης. Έχοντας υπόψη την κυριαρχία των κρατών μελών της ΕΕ στον τομέα του πολιτισμού και τον περιορισμένο ρόλο των φορολογικών ρυθμίσεων της ΕΕ, το συγκεκριμένο κεφάλαιο αναφέρεται επίσης εν συντομία στον αντίκτυπο της νομοθεσίας της ΕΕ στα φορολογικά συστήματα των κρατών μελών. Παρατίθεται τυπολογία των διαφόρων κατηγοριών ιδιωτικών επενδύσεων βάσει των κινήτρων που τις καθοδηγούν (π.χ. άμεσες επενδύσεις, συμπεριλαμβανομένων των συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, χορηγίες, μαικηνισμός και δωρεές). Επισημαίνει δε ότι όλες οι κυβερνητικές προσπάθειες συνδέονται στενά με τον προορατικό τομέα του πολιτισμού: η πολιτιστική επιχειρηματικότητα, η ουσιαστική εμπορική προώθηση, η εντατική συγκέντρωση κεφαλαίων και η ενίσχυση της απήχησης στο ευρύ κοινό, παράλληλα με τη «στροφή στην ψηφιακή εποχή», δημιουργούν νέες προκλήσεις για όλους τους ενδιαφερόμενους. Το κεφάλαιο III αναφέρεται επιλεκτικά σε μηχανισμούς, εργαλεία και μέτρα που αφορούν φορολογικές μειώσεις και εκπτώσεις, οικονομικά κίνητρα που στόχο έχουν την προσέλκυση πιθανών συγχρηματοδοτών, μεγάλες οργανώσεις που διαμεσολαβούν μεταξύ τεχνών και επιχειρήσεων ή τεχνών και κρατικών τομέων και λοιπές κατευθυντήριες γραμμές πολιτικής που συμβάλλουν ενδεχομένως στην ανάπτυξη νέων τάσεων. Στο κεφάλαιο IV παρουσιάζονται πέντε περιπτώσιολογικές μελέτες από διάφορα μέρη της ΕΕ: από Βορρά και Νότο, από παλαιά και νέα κράτη μέλη και από διαφορετικές παραδόσεις σε επίπεδο πολιτιστικής πολιτικής (Ιταλία, Κάτω Χώρες, Πολωνία, Σλοβενία και Ηνωμένο Βασίλειο), σε μια προσπάθεια καταγραφής των τρεχουσών πρακτικών και τάσεων που ενθαρρύνουν τη στήριξη του πολιτισμού από τον ιδιωτικό τομέα. Το

κεφάλαιο V εξετάζει συγκριτικά το σύστημα κινήτρων που παρέχουν οι ΗΠΑ για ιδιωτικές επενδύσεις στον τομέα του πολιτισμού. Οι αποκλίσεις οφείλονται, μεταξύ άλλων, στις πολιτιστικές και συστημικές διαφορές που παρουσιάζουν τα συστήματα χρηματοδότησης της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Ως εκ τούτου, η παρούσα μελέτη παραθέτει επιλεκτικά προς περαιτέρω εξέταση κάποιους μηχανισμούς του συστήματος ιδιωτικής χρηματοδότησης των ΗΠΑ. Στο κεφάλαιο VI παρατίθενται κάποιοι τελικοί συλλογισμοί, ενώ στο κεφάλαιο VII διατυπώνονται συστάσεις για πιθανούς τρόπους ενθάρρυνσης της ιδιωτικής χρηματοδότησης του πολιτισμού σε επίπεδο ΕΕ, ακόμη και μέσω ιδεών πολιτικής που ξεφεύγουν μεν από το αυστηρό πεδίο των αρμοδιοτήτων της ΕΕ, αλλά που συμβαδίζουν ενδεχομένως με τις καταγραφείσες τάσεις οι οποίες αφορούν τις εθνικές και περιφερειακές κυβερνήσεις.

Τα υλικά που ανέπτυξε η ομάδα έργου, στα οποία βασίζεται η παρούσα έκθεση, παρατίθενται στα πέντε παραρτήματα που συνοδεύουν την παρούσα μελέτη: Στο παράρτημα 1 παρατίθενται μέτρα ενθάρρυνσης των ιδιωτικών επενδύσεων σε επιλεγμένους τομείς του πολιτισμού, και συγκεκριμένα στον οπτικοακουστικό τομέα και στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στο παράρτημα 2 παρατίθενται οι πλήρεις, αναλυτικές εκθέσεις των περιπτώσιολογικών μελετών που παρουσιάζονται στο κεφάλαιο IV της μελέτης. Το παράρτημα 3 περιέχει κατάλογο των κινήτρων που παρέχονται επί του παρόντος στις χώρες της ΕΕ για την ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων στον τομέα του πολιτισμού. Ο συγκεκριμένος κατάλογος συντάχθηκε ως αρχείο εργασίας για την παρούσα μελέτη. Στο παράρτημα 4 παρουσιάζεται αναλυτικότερα –σε σχέση με το κεφάλαιο V– το σύστημα οικονομικής συμμετοχής ιδιωτών των ΗΠΑ και τα χαρακτηριστικά του, ενώ στο παράρτημα 5 παρατίθεται σύντομο γλωσσάριο όρων που χρησιμοποιήθηκαν στη μελέτη.

1.2. Ιδιωτικές επενδύσεις στον πολιτισμό: Βασικές έννοιες

Στην παρούσα μελέτη, ως **πολιτισμός** νοείται ο τομέας δραστηριότητας γύρω από τις αυθεντικές δημιουργικές τέχνες που έχει οικονομικό αντίκτυπο και παράγει κοινωνικά οφέλη μέσω της ανάπτυξης, της παραγωγής και της διανομής αγαθών και υπηρεσιών σε διάφορους τομείς του πολιτισμού. Τα διάφορα προϊόντα του τομέα του πολιτισμού εμπεριέχουν διαφορετικές αξίες του πολιτισμού. Για να προσδιοριστεί σωστά η αξία του πολιτισμού, ο τελευταίος πρέπει να θεωρηθεί αγαθό της ιδιωτικής αγοράς, καθώς και δημόσιο αγαθό. Οι δύο βασικές πτυχές της αξίας του πολιτισμού είναι η οικονομική και η πολιτιστική αξία. Η οικονομική αξία συνίσταται σε αξίες χρήσης και μη χρήσης. Η αγοραία αξία ή αξία χρήσης του πολιτισμού εκφράζεται με το τίμημα που καλείται να πληρώσει ο εκάστοτε ενδιαφερόμενος για πολιτιστικά αγαθά και υπηρεσίες. Η έννοια των αξιών μη χρήσης αναφέρεται σε αξίες τις οποίες τα άτομα συνδέουν με πολιτιστικά αγαθά ή υπηρεσίες παρότι τα ίδια δεν κάνουν χρήση αυτών (π.χ. συμμετοχή σε εκδηλώσεις, παρακολούθηση εκθέσεων, ανάγνωση βιβλίων) (Hansen, 1997, Navrud και Ready, 2002). Οι αξίες μη χρήσης διακρίνονται περαιτέρω στις εξής κατηγορίες αξιών: επιλογή, κληροδότση, ύπαρξη, γόητρο και παιδεία (Frey και Rommereghe, 1989). Η έννοια της πολιτιστικής αξίας αναφέρεται στην αξία που έχει ένα πολιτιστικό αγαθό ή μία πολιτιστική υπηρεσία, ανεξαρτήτως της θέσης του/της στο οικονομικό σύστημα. Οι πολιτιστικές αξίες διακρίνονται σε κοινωνικές, συμβολικές, αισθητικές, πνευματικές, ιστορικές και σε αξίες γνησιότητας (Throsby, 2001).

Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, αναπτύχθηκε μία ταξινόμηση των πηγών στη **μεικτή χρηματοδοτική οικονομία**, η οποία προβλέπει τρεις βασικές πηγές χρηματοδότησης του πολιτισμού στην Ευρώπη: (άμεση και έμμεση) στήριξη του πολιτισμού από τον δημόσιο τομέα, στήριξη του πολιτισμού από τον ιδιωτικό τομέα (στήριξη από επιχειρήσεις, οικονομική συμμετοχή ιδιωτών, ιδρύματα και καταπιστεύματα) και αποκτηθέντα εισοδήματα.

Η **στήριξη του πολιτισμού από τον δημόσιο τομέα** διακρίνεται σε άμεση και έμμεση. Ως **άμεση στήριξη** του πολιτισμού από τον δημόσιο τομέα νοείται κάθε στήριξη που παρέχεται σε πολιτιστικές δραστηριότητες από κυβερνητικούς ή/και λοιπούς δημόσιους φορείς. Στις μορφές άμεσης στήριξης του πολιτισμού από τον δημόσιο τομέα συγκαταλέγονται οι επιδοτήσεις, οι επιχορηγήσεις κ.λπ., ήτοι χρήματα που μεταφέρονται απευθείας από τα

δημόσια ταμεία στους λογαριασμούς των δικαιούχων. Η *έμμεση στήριξη* του πολιτισμού *από τον δημόσιο τομέα* περιλαμβάνει ουσιαστικά μέτρα, τα οποία θεσπίζουν κυβερνητικοί ή/και δημόσιοι φορείς, συνήθως με νομικές πράξεις, προς όφελος πολιτιστικών οργανισμών τα οποία δεν περιλαμβάνουν μεταφορά χρημάτων από τους πρώτους στους δεύτερους. Τα έμμεσα μέτρα αφορούν κατά κύριο λόγο τις φορολογικές δαπάνες, ήτοι τα έσοδα από την είσπραξη των οποίων παραιτούνται οι τοπικές και εθνικές κυβερνήσεις μέσω φορολογικών μειώσεων και απαλλαγών που χορηγούνται σε πολιτιστικά ιδρύματα, τις συμμετοχικές χορηγίες και τα λοιπά χρηματοπιστωτικά ή τραπεζικά καθεστώτα στο πλαίσιο των οποίων οι δικαιούχοι, και όχι οι κυβερνητικοί υπάλληλοι, είναι αυτοί που καθορίζουν ποιοι οργανισμοί θα ωφεληθούν.

Στήριξη του πολιτισμού από τον ιδιωτικό τομέα - Ως στήριξη που παρέχει στον πολιτισμό ο ιδιωτικός τομέας νοείται κάθε οικονομική στήριξη που παρέχεται μέσω επένδυσης, οικονομικής συμμετοχής ή δαπάνης σε ατομικό ή μη δημόσιο επίπεδο. Η στήριξη που παρέχει στον πολιτισμό ο ιδιωτικός τομέας διακρίνεται περαιτέρω στη στήριξη από επιχειρήσεις, στην οικονομική συμμετοχή ιδιωτών και στη στήριξη που παρέχουν ιδρύματα και καταπιστεύματα. Ως *στήριξη του πολιτισμού από επιχειρήσεις* νοείται κάθε άμεση επένδυση που αποσκοπεί σε απόδοση κεφαλαίου, συμπεριλαμβανομένων των συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα και των επενδύσεων σε συλλογές τέχνης, καθώς και των χορηγιών και των εταιρικών δωρεών. Ως *οικονομική συμμετοχή ιδιωτών* νοείται κάθε συναλλαγή στην οποία προβαίνουν ιδιώτες, με σκοπό τη δωρεά ή την οικονομική συμβολή τους στον πολιτισμό. Η οικονομική συμμετοχή ιδιωτών πρέπει να διακρίνεται από τις δαπάνες των νοικοκυριών για τον πολιτισμό, οι οποίες εμπίπτουν στην κατηγορία των αποκτηθέντων εισοδημάτων. Ως στήριξη του πολιτισμού από *ιδρύματα και καταπιστεύματα* νοείται η στήριξη που παρέχουν ενδιάμεσοι οργανισμοί, συσταθέντες συνήθως βάσει νόμου, οι οποίοι εξυπηρετούν ειδικούς σκοπούς και αποστολές και υποστηρίζονται από προικώα ιδιωτικά κεφάλαια.

Αποκτηθέντα εισοδήματα - Στην κατηγορία αυτή εμπίπτουν όλες οι δαπάνες ιδιωτών για πολιτιστικούς σκοπούς, όπως εισιτήρια εισόδου σε πολιτιστικούς οργανισμούς ή αγορές πολιτιστικών αγαθών. Ως αποκτηθέντα εισοδήματα νοούνται επομένως όλα τα άμεσα εισοδήματα που αποκτούν οι πολιτιστικοί οργανισμοί σε επίπεδο αγοράς.

Η άμεση στήριξη του πολιτισμού από τον δημόσιο τομέα παρουσιάζει επί του παρόντος πτωτική τάση, με **τις επιπτώσεις της πρόσφατης οικονομικής κρίσης** να επιταχύνουν την εν λόγω διαδικασία. Οι περισσότερες χώρες αγγίζουν τα όρια των προϋπολογισμών τους, και αρχίζουν ως εκ τούτου να δείχνουν προθυμία να πειραματιστούν με συστήματα στήριξης του πολιτισμού από τον ιδιωτικό τομέα. Κατά τη διάρκεια των περασμένων δεκαετιών, το επίπεδο στήριξης του πολιτισμού από επιχειρήσεις παρουσίαζε αυξητική τάση στις ευρωπαϊκές χώρες, επί του παρόντος όμως μειώνεται λόγω της πρόσφατης οικονομικής κρίσης. Σε περικοπές των προϋπολογισμών τους προβαίνουν και τα ιδιωτικά ιδρύματα ανά την Ευρώπη, ενώ και οι ιδιωτικές δαπάνες έχουν επηρεαστεί αρνητικά.

Σχέση διαπιστώνεται μεταξύ επενδύσεων στον πολιτισμό και αξιών του πολιτισμού. Υπάρχουν τέσσερις υποκατηγορίες ιδιωτικών επενδύσεων στον πολιτισμό ανάλογα με τα κίνητρα που καθοδηγούν τις επενδύσεις αυτές: **άμεσες/κεφαλαιουχικές επενδύσεις**, οι οποίες έχουν ως βασικό τους κίνητρο το κέρδος (και επομένως δίνουν βαρύτητα στην οικονομική αξία)· **χορηγίες**, οι οποίες συνιστούν ουσιαστικά αμφίδρομη επιχειρηματική σχέση (αποφέρουν κέρδη στις επιχειρήσεις και ενισχύουν την προβολή τους, ενώ ταυτόχρονα έχουν οφέλη για τους πολιτιστικούς οργανισμούς)· **δωρεές και μαικηνισμός**: τα κίνητρα των δωρητών και των μαικήνων καθοδηγούνται ως επί το πλείστον από κοινωνικές, συμβολικές και συναφείς μη οικονομικές αξίες, ήτοι οι δωρεές δίνουν βάρος στην πραγμάτωση πολιτιστικών αξιών, σε όλες τις μορφές τους· και **αποκτηθέντα εισοδήματα**, τα οποία αντικατοπτρίζουν τόσο οικονομικές όσο και πολιτιστικές αξίες.

Η ιδιωτική χρηματοδότηση έχει κάποιες ατέλειες, και συγκεκριμένα επικεντρώνεται σε συμβατικά καλλιτεχνικά προγράμματα και σε προβλεπόμενους πολιτιστικούς οργανισμούς.

Ως εκ τούτου, η μεικτή οικονομία, με τη δημόσια χρηματοδότηση να παρέχει γερές βάσεις εξασφαλίζοντας έτσι τη σταθερότητα του τομέα, με την ιδιωτική χρηματοδότηση να υποστηρίζει επιλεκτικά εκδηλώσεις ή διαδικασίες ανάλογα με τις προτιμήσεις των ιδιωτών, και με τα αποκτηθέντα εισοδήματα να εξασφαλίζουν καλύτερη σχέση ποιότητας/τιμής για τους καταναλωτές, μπορεί να αντισταθμίσει τα μειονεκτήματα κάθε επιμέρους μορφής χρηματοδότησης. Η διαφοροποίηση των πηγών χρηματοδότησης επιδιώκει να εξομαλύνει τους μη συστηματικούς κινδύνους έτσι ώστε η θετική απόδοση που προκύπτει από μία πηγή χρηματοδότησης να εξουδετερώνει τα αρνητικά χαρακτηριστικά κάποιας άλλης.

Ακρογωνιαίο λίθο της ενθάρρυνσης των ιδιωτικών επενδύσεων στον τομέα του πολιτισμού αποτελεί η **φορολογική πολιτική**. Το σημείο τομής μεταξύ της φορολογικής και της πολιτιστικής πολιτικής είναι προφανές, καθώς οι φορολογικές ρυθμίσεις μπορούν να έχουν θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις στον πολιτισμό. Η πολιτιστική και η φορολογική πολιτική ήταν πάντοτε αλληλένδετες και συνεχίζουν να είναι ολοένα και περισσότερο. Η φορολογική νομοθεσία επηρεάζει καθοριστικά τη διεύρυνση της οικονομικής ανεξαρτησίας του τομέα του πολιτισμού. Ως μέσο διοχέτευσης δημόσιων κονδυλίων στις τέχνες, το μεγαλύτερο πλεονέκτημα της φορολογικής πολιτικής είναι η ουδετερότητά της υπό την έννοια ότι τα φορολογικά κίνητρα δεν έχουν σχέση με το εκάστοτε καλλιτεχνικό περιεχόμενο. Αντιθέτως, τα κριτήρια είναι γενικά, και συνδέονται με τον τομέα ή τις κατηγορίες των δικαιούχων. Οι ιδιώτες, οι επιχειρήσεις και τα μη κερδοσκοπικά ιδρύματα είναι ελεύθερα να λάβουν ανεξάρτητες αποφάσεις σε επίπεδο πολιτισμού. Σημαντική κρίνεται, ως εκ τούτου, η κατανόηση και η προαγωγή –ως προσήκοντος εργαλείου της πολιτιστικής πολιτικής– μιας φορολογικής πολιτικής που να λαμβάνει υπόψη τις πολιτιστικές πτυχές και που επιτρέπει, επομένως, τη λήψη μεμονωμένων αποφάσεων για τη στήριξη πολιτιστικών σχεδίων.

Για τα φορολογικά μέτρα χρησιμοποιούνται πολλοί και διαφορετικοί όροι όπως φορολογικές ελαφρύνσεις, μειώσεις φόρων, εκπτώσεις φόρων, φορολογικές εξαιρέσεις, φοροαπαλλαγές, φορολογικά κίνητρα κ.λπ. Παρότι η πλειονότητα των όρων αυτών αναφέρεται σε ποσά που διαγράφονται μειώνοντας έτσι το ύψος της φορολογικής βάσης, τα φορολογικά κίνητρα αφορούν συγκεκριμένα μέτρα που αποσκοπούν στην ενθάρρυνση επιθυμητών συμπεριφορών προς τις τέχνες και τον πολιτισμό. Σπανίως σχεδιάζονται μειώσεις φόρων ειδικά για τον πολιτισμό και τις τέχνες. Σχεδιάζονται, όμως, για τον ευρύτερο κλάδο της φιλανθρωπίας (O'Hagan, 1998). Ο πολιτισμός είναι ένας μόνο από τους πολλούς τομείς φιλανθρωπίας, όπως η κοινωνική πολιτική, η υγεία, ο αθλητισμός, η θρησκεία κ.λπ. Καθώς τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία δεν κάνουν πάντοτε διάκριση μεταξύ του πολιτισμού και άλλων φιλανθρωπικών τομέων, καθίσταται δυσχερής η παρακολούθηση των ιδιωτικών επενδύσεων που πραγματοποιούνται στον πολιτισμό μέσω των διαθέσιμων μηχανισμών. Σε επίπεδο ΕΕ, ο μειωμένος συντελεστής ΦΠΑ συγκαταλέγεται μεταξύ των σημαντικότερων μέτρων έμμεσης δημόσιας χρηματοδότησης, γεγονός που καθιστά τη συναφή με τον ΦΠΑ πολιτική σημαντικό εργαλείο της ευρωπαϊκής πολιτιστικής πολιτικής.

1.3. Ιδιωτικές επενδύσεις στον πολιτισμό: επιλεγμένοι μηχανισμοί και μέτρα

Έχουν αναπτυχθεί διάφορα μέτρα και μηχανισμοί με γνώμονα την ενίσχυση της στήριξης των τεχνών και του πολιτισμού μέσω της ιδιωτικής χρηματοδότησης, όπως: φορολογικά κίνητρα για δωρητές, καταναλωτές και χορηγούς, μέτρα ενθάρρυνσης της συγκέντρωσης κεφαλαίων μέσω συμμετοχικών χορηγιών με σκοπό τον συνδυασμό δημόσιων επιδοτήσεων με ιδιωτικά κεφάλαια, κανονιστική ρύθμιση συμπράξεων ιδιωτικού-δημόσιου τομέα, στήριξη ενδιάμεσων μηχανισμών (π.χ. φόρουμ τεχνών και επιχειρήσεων, ιδρύματα που χορηγούν επιχορηγήσεις, λαχειοφόρα ταμεία και κοινωνικά επιχειρηματικά ταμεία), χρήση κουπονιών χρηματοδοτούμενων από δημόσιους πόρους τα οποία ενθαρρύνουν τους πολιτιστικούς οργανισμούς να συναγωνίζονται μεταξύ τους για να αποκτήσουν μεγαλύτερη απήχηση στο ευρύ κοινό, και τραπεζικά καθεστώτα που παρέχουν πρόσβαση σε δάνεια με ευνοϊκούς όρους. Σε σύγκριση με τις δημόσιες επιδοτήσεις (π.χ. επιχορηγήσεις κ.λπ.) ως μορφές άμεσης δημόσιας στήριξης, τα μέτρα αυτά εμπίπτουν ουσιαστικά στην έμμεση δημόσια

στήριξη του πολιτισμού. Το κράτος στηρίζει έμμεσα τις τέχνες και τον πολιτισμό μέσω διαφόρων μέτρων ενθάρρυνσης, συμπεριλαμβανομένων των φορολογικών πολιτικών που προβλέπουν παραίτηση του δημοσίου από την εισπραξη κάποιων εσόδων, στο πλαίσιο των οποίων οι φορολογούμενοι και οι δικαιούχοι, και όχι οι κυβερνητικοί υπάλληλοι, είναι αυτοί που καθορίζουν ποιοι οργανισμοί θα ωφεληθούν.

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται επιλεκτικά 16 ειδικοί μηχανισμοί και μέτρα ενθάρρυνσης των ιδιωτικών επενδύσεων στον πολιτισμό που εφαρμόζουν κράτη μέλη της ΕΕ. Οι εν λόγω μηχανισμοί και τα μέτρα εντοπίστηκαν μέσω του ερωτηματολογίου που εστάλη στα Υπουργεία Πολιτισμού των χωρών της ΕΕ, μέσω στοιχείων που ελήφθησαν από την Επιτομή των πολιτιστικών πολιτικών και τάσεων στην Ευρώπη, και μέσω λοιπών δευτερογενών πηγών που χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, καθώς και μέσω των νέων πληροφοριών που συλλέχθηκαν από τις περιπτώσιολογικές μελέτες.

1. Ως φορολογικά κίνητρα για την κατανάλωση πολιτιστικών προϊόντων νοούνται τα μέτρα εκείνα που έχουν ως αντικείμενο φορολόγησης κάθε μορφή πολιτιστικής κατανάλωσης (π.χ. αγορά έργων μουσικής, ζωγραφικής, γλυπτικής). Γενικότερες μορφές τέτοιων μέτρων είναι οι **μειώσεις ΦΠΑ** για την αγορά πολιτιστικών αγαθών, οι εκπτώσεις φόρων για την αγορά πολιτιστικών αγαθών και λοιπά μέτρα, όπως η μεταβίβαση έργων τέχνης αντί της καταβολής φόρου. Οι μειώσεις ΦΠΑ για την αγορά πολιτιστικών αγαθών και υπηρεσιών συνιστούν τις κύριες αφανείς επιδοτήσεις προς την πολιτιστική βιομηχανία, ιδίως δε σε περίπτωση που η αγορά παρουσιάζει ατέλειες (ήτοι όταν η επιδότηση των πολιτιστικών προϊόντων καθίσταται υποχρεωτική επειδή η αγορά είναι πολύ μικρή για να λειτουργήσει αποδοτικά).
2. Από την έρευνα μέσω των ερωτηματολογίων, καθώς και από τα στοιχεία της Επιτομής, προκύπτει μη συνεπής παρακολούθηση των δεδομένων που αφορούν τα μέτρα τα οποία θεσπίζονται για τη στήριξη του **θεσμού της χορηγίας**. Χορηγίες στον πολιτισμό από επιχειρήσεις καταγράφονται σε όλες τις χώρες στις οποίες διεξήχθη η έρευνα. Παρότι ο θεσμός της χορηγίας έχει μεγάλες δυνατότητες και ενθαρρύνεται μέσω φορολογικών κινήτρων, οι χορηγίες αντιπροσωπεύουν ακόμη ένα μικρό μόνο ποσοστό των δημοσιονομικών εσόδων των πολιτιστικών οργανισμών.
3. Οι **συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα** έχουν συνήθως τη μορφή συμφωνίας μεταξύ κυβέρνησης και ιδιωτικού τομέα για την παροχή δημόσιων υπηρεσιών ή υποδομών. Οι κοινωνικές προτεραιότητες συνδυάζονται έτσι με τις διοικητικές ικανότητες του ιδιωτικού τομέα, απαλλάσσοντας την κυβέρνηση από το βάρος της διαχείρισης μεγάλων κεφαλαιουχικών δαπανών και μετατοπίζοντας τον κίνδυνο στον ιδιωτικό τομέα.
4. Η **νομοθεσία της ποσόστωσης**, ή φιλανθρωπία της ποσόστωσης, είναι ένα φορολογικό μέτρο μέσω του οποίου ο φορολογούμενος δύναται να καθορίζει ένα συγκεκριμένο ποσοστό του φόρου εισοδήματός του προς διάθεση σε συγκεκριμένο μη κερδοσκοπικό, μη κυβερνητικό οργανισμό, και σε ορισμένες περιπτώσεις σε άλλους οργανισμούς, όπως εκκλησίες. Το μέτρο αυτό έχει δύο χαρακτηριστικά: 1) οι ίδιοι οι φορολογούμενοι είναι αυτοί που αποφασίζουν ο καθένας μόνος του πώς θα διαθέσουν ένα ποσοστό του φόρου που καταβάλλουν· 2) τα καθορισμένα κεφάλαια προορίζονται αυστηρά για τη στήριξη συγκεκριμένων δικαιούχων (Bullain, 2004). Όσον αφορά τα κράτη μέλη της ΕΕ, ευρέως αναγνωρισμένα συστήματα που βασίζονται στη νομοθεσία της ποσόστωσης υπάρχουν στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, όπως στην Ουγγαρία, τη Λιθουανία, την Πολωνία, τη Σλοβακία, τη Ρουμανία και τη Σλοβενία, αν και το συγκεκριμένο σύστημα εντοπίζεται και σε άλλες χώρες, όπως στην Ιταλία.
5. Οι **δωρεές ιδιωτών** για πολιτιστικούς σκοπούς ορίζονται ως μονόπλευρες επιχειρηματικές συναλλαγές, από τις οποίες ο δωρητής δεν αναμένει άμεσο όφελος. Οι δωρεές μπορεί να γίνουν σε μετρητά ή σε είδος. Οι δωρεές υπακούουν κατά κανόνα σε ανώτερες πολιτιστικές αξίες, ενώ βασικό τους κίνητρο δεν είναι το κέρδος.

Όταν παρέχονται, ωστόσο, κίνητρα στον δωρητή για δωρεές στον τομέα του πολιτισμού, επιτυγχάνονται συνήθως καλύτερα αποτελέσματα για τους πολιτιστικούς οργανισμούς. Αρκετά κράτη μέλη της ΕΕ εφαρμόζουν μέτρα για την ενθάρρυνση των δωρεών ιδιωτών. Κάποιες χώρες παρέχουν εκπτώσεις στους ιδιώτες δωρητές, ακολουθώντας το παράδειγμα των ΗΠΑ και χωρών με αγγλοσαξονική παράδοση όσον αφορά την πολιτιστική πολιτική. Κάποιες από τις χώρες αυτές (όπως η Γερμανία, η Ιταλία και η Ελλάδα) προβλέπουν ειδικά κίνητρα για φόρους κληρονομιάς, βάσει των οποίων ο φόρος επί του κληροδοτήματος μπορεί να μειωθεί έως και 60% (Γερμανία).

6. Οι **εταιρικές δωρεές** είναι δωρεές, σε μετρητά ή σε είδος, που κάνουν εταιρείες και άλλα νομικά πρόσωπα σε πολιτιστικούς οργανισμούς ή μεμονωμένους καλλιτέχνες. Τα μέτρα που θεσπίζονται για τη στήριξη των εταιρικών δωρεών έχουν πολύ συχνά τη μορφή φορολογικών κινήτρων προς τους δωρητές. Παρότι πρόκειται για παγιωμένο μέτρο σε χώρες με αγγλοσαξονική παράδοση όσον αφορά την πολιτιστική πολιτική, στις απαντήσεις που δόθηκαν στο ερωτηματολόγιο της έρευνας εντοπίζονται λιγότερα μέτρα για τη στήριξη των εταιρικών δωρεών σε σύγκριση με μέτρα για τη στήριξη δωρεών ιδιωτών. Ο μικρότερος αριθμός απαντήσεων στη συγκεκριμένη κατηγορία μπορεί ενδεχομένως να αποδοθεί στην έλλειψη κατάλληλων πληροφοριών και παρακολούθησης του εν λόγω τομέα.
7. Αρκετές χώρες επιτρέπουν στους φορολογούμενους να **μεταβιβάζουν** την περιουσία τους, συμπεριλαμβανομένων των **έργων τέχνης, αντί να καταβάλλουν διάφορους φόρους**, όπως φόρο ακίνητης περιουσίας. Τέτοιους είδους συστήματα λειτουργούν ουσιαστικά ως συστήματα «πίστωσης φόρου» σε αντιδιαστολή με τα συστήματα «έκπτωσης φόρου» (Freudenberg, 2008) και είναι επομένως περισσότερο επωφελή για τους φορολογούμενους απ' ό,τι για το δημόσιο ταμείο.
8. **Κονδύλια συγχρηματοδότησης**, ή συμμετοχικές χορηγίες, είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει την απαίτηση ή την προϋπόθεση σύμφωνα με την οποία η ιδιωτική δωρεά σε χρήμα ή σε είδος πρέπει να αντιστοιχεί σε ποσό ανάλογο της αξίας της δωρεάς τρίτου (π.χ. του κράτος ή τοπικής κοινότητας). Η σχέση μεταξύ δημόσιας επιδότησης και ιδιωτικής επένδυσης είναι θετική, δηλαδή οι ιδιώτες επενδυτές είναι πιθανότερο να διαθέτουν περισσότερους πόρους στον πολιτισμό όταν βεβαιώνονται για την αξία της συγκεκριμένης επένδυσης βλέποντας την κυβερνητική στήριξη. Τα κονδύλια συγχρηματοδότησης εξετάζονται, επομένως, ως ένας πιθανός τρόπος μέσω του οποίου οι δημόσιες επενδύσεις θα επιδιώκουν ενεργά να εξασφαλίζουν μεγαλύτερες επενδύσεις από τον ιδιωτικό τομέα.
9. Σε πολλές χώρες, τα **λαχειοφόρα ταμεία** αποτελούν σημαντική πηγή ιδιωτικής επένδυσης στον πολιτισμό, καθώς η διανομή τους επιτρέπει πολιτιστικές παρεμβάσεις που δεν θα ήταν δυνατές σε άλλη περίπτωση. Η χρήση λαχειοφόρων ταμείων για πολιτιστικούς σκοπούς είναι ένα σχετικά νέο μέτρο, το οποίο όμως κερδίζει έδαφος στο πλαίσιο της αναζήτησης πρόσθετων επιδοτήσεων στον τομέα του πολιτισμού. Οι μέθοδοι συλλογής και αναδιανομής των κονδυλίων των λαχειοφόρων ταμείων διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Τα εν λόγω κονδύλια συνδέονται συχνά με φόρους που προορίζονται για ορισμένο σκοπό και, επομένως, προορίζονται και αυτά για συγκεκριμένους πολιτιστικούς σκοπούς.
10. Άλλη μορφή ενθάρρυνσης των ιδιωτικών επενδύσεων στον πολιτισμό είναι η χρήση **κουπονιών**. Το κουπόνι συνιστά γενικά πίστωση ορισμένης νομισματικής αξίας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο για καθορισμένο σκοπό. Στον τομέα του πολιτισμού, τα κουπόνια χρησιμοποιούνται ως τρόπος ενθάρρυνσης της ζήτησης πολιτιστικών προϊόντων. Το γνωστότερο σύστημα κουπονιών της Ευρώπης είναι αυτό της Σλοβακίας. Παρόμοια καθεστώτα έχουν δοκιμαστεί στη Γερμανία και στο Ηνωμένο Βασίλειο.

11. Οι **φόροι που προορίζονται για ορισμένο σκοπό** είναι φόροι των οποίων τα έσοδα προορίζονται αποκλειστικά (διά νόμου) για συγκεκριμένη ομάδα ή χρήση. Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες οι καθορισμένοι δικαιούχοι φόρων λαμβάνουν πρόσθετα κονδύλια από κρατικούς προϋπολογισμούς. Οι φόροι που προορίζονται για ορισμένο σκοπό εντοπίζονται συνήθως στους τομείς της εκπαίδευσης, της κατασκευής αυτοκινητοδρόμων, του περιβάλλοντος και της κοινωνικής ασφάλισης (Pasquesi, n.d.). Η χρήση φόρων που προορίζονται για ορισμένο σκοπό εντοπίστηκε ελάχιστες φορές στις απαντήσεις που δόθηκαν στο ερωτηματολόγιο της έρευνας ή στην πρόσθετη βιβλιογραφία. Η δυνατότητα αυτή συνιστά μία ακόμη εναλλακτική για την αποδοτική παροχή συμπληρωματικών κονδυλίων σε πολιτιστικές δραστηριότητες.
12. Τα **τραπεζικά καθεστώτα** είναι συνήθως καθεστώτα που εφαρμόζουν οι τράπεζες, ή που συνδέονται με τις εργασίες των τραπεζών, για τη διοχέτευση στήριξης εκ μέρους του τραπεζικού κλάδου στον τομέα του πολιτισμού. Τα τραπεζικά καθεστώτα μπορεί να περιλαμβάνουν καθεστώτα δανείων με ευνοϊκό επιτόκιο για πολιτιστικές δραστηριότητες ή άλλα εργαλεία που ευνοούν τις πολιτιστικές δραστηριότητες. Ένα καλό παράδειγμα τραπεζικού καθεστώτος εντοπίζεται στις Κάτω Χώρες, όπου ο τραπεζικός όμιλος Triodos Bank αποφάσισε να επικεντρώσει τις δραστηριότητες επικοινωνίας και εταιρικής ευθύνης του στη στήριξη του τομέα του πολιτισμού. Το Πολιτιστικό Ταμείο της τράπεζας (Triodos Cultural Fund) χορηγεί δάνεια σε πολιτιστικούς φορείς και χρηματοδοτεί την κατασκευή και την ανακαίνιση πολιτιστικών φορέων όπως μουσεία και θέατρα (Holterhues, 2009).
13. Συστήματα ενθάρρυνσης της στήριξης του πολιτισμού από τον ιδιωτικό τομέα εφαρμόζουν διάφοροι φορείς που χορηγούν επιχορηγήσεις. Τα **ιδρύματα** εμπίπτουν σε μια νομική κατηγοριοποίηση μη κερδοσκοπικών οργανισμών οι οποίοι κατά κανόνα είτε δωρίζουν κονδύλια και στήριξη σε τρίτους οργανισμούς είτε διαθέτουν χρηματοδοτικά κονδύλια για δικούς τους φιλανθρωπικούς σκοπούς. Ο τομέας των ευρωπαϊκών ιδρυμάτων μεγαλώνει δυναμικά και έχει μείζονα παρουσία και βαρύτητα στον τομέα του πολιτισμού. Τα περισσότερα ιδρύματα παρέχουν στήριξη σε θέματα και προγράμματα κοινωνικού περιεχομένου, ενώ με τον πολιτισμό ασχολούνται μικρότερα και λιγότερα ιδρύματα.
14. Άλλη αναδυόμενη μορφή ιδιωτικής επένδυσης στον τομέα του πολιτισμού είναι η **επιχειρηματική φιλανθρωπία** η οποία εφαρμόζει αρχές επενδύσεων σε επιχειρηματικά κεφάλαια, όπως οι μακροπρόθεσμες επενδύσεις και η παροχή στήριξης για την ανάπτυξη ικανοτήτων, στους τομείς του εθελοντισμού και της κοινωνίας. Πρόκειται για μορφή «στρατευμένης» φιλανθρωπίας.
15. Οι υφιστάμενοι **οργανισμοί τεχνών και επιχειρήσεων** παρέχουν σημαντικές υπηρεσίες μέσω των εκπαιδευτικών τους δραστηριοτήτων, των δραστηριοτήτων ενίσχυσης της ευαισθητοποίησης και της σύνδεσης του κλάδου των τεχνών με τον κλάδο των επιχειρήσεων. Η σύσταση τέτοιων εξειδικευμένων φορέων, που ενθαρρύνουν τη συνεργασία μεταξύ του επιχειρηματικού κόσμου και του τομέα των τεχνών, ενισχύει την ιδιωτική συμμετοχή στον κλάδο του πολιτισμού. Ιδιαίτερα σημαντική πτυχή των δραστηριοτήτων τους είναι η παρακολούθηση των δραστηριοτήτων εταιρικής οικονομικής συμμετοχής στον πολιτισμό και η υποβολή συναφών εκθέσεων, δεδομένου ότι δεν συλλέγονται συστηματικά σε εθνικό ή ευρωπαϊκό επίπεδο στοιχεία για ιδιωτικές επενδύσεις στον πολιτισμό.
16. Οι νέοι μηχανισμοί που αναπτύσσονται στην ψηφιακή εποχή, όπως η **συλλογική διαδικτυακή χρηματοδότηση και η διαδικτυακή συγκέντρωση κεφαλαίων**, επισημαίνονται ως σημαντικά νέα εργαλεία ενθάρρυνσης των ιδιωτικών επενδύσεων στον πολιτισμό.

1.4. Ιδιωτικές επενδύσεις στον πολιτισμό: Περιπτωσιολογικές μελέτες χωρών

Στην Ευρώπη εντοπίζονται ποικίλα συστήματα πολιτιστικών πολιτικών που επιδιώκουν να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της εξισορρόπησης της οικονομικής απόδοσης και παραγωγικότητας, αφενός, και της επιδίωξης επιθυμητών κοινωνικών και πολιτιστικών στόχων, αφετέρου (Boorsma, 1998). Τα συστήματα αυτά διαφέρουν ως προς τα οργανωτικά τους πρότυπα τα οποία κυμαίνονται από κεντρικά γραφειοκρατικά πρότυπα έως πρότυπα που λειτουργούν βάσει της αρχής του ελεύθερου ανταγωνισμού. Διαφορές εντοπίζονται κατά συνέπεια στις χρήσεις και στους ρόλους των έμμεσων μέτρων δημόσιας πολιτικής, όπως οι εκπτώσεις φόρου και τα φορολογικά κίνητρα, καθώς και των προσανατολισμένων στη ζήτηση επιδοτήσεων, όπως τα κουπόνια, τα άτοκα δάνεια, τα κονδύλια συγχρηματοδότησης και οι συμπράξεις σε επίπεδο δημοσίων οικονομικών, και των επιπέδων ύπαρξης ενδιάμεσων οργανισμών (π.χ. οργανισμοί τεχνών και επιχειρήσεων και ιδρύματα κοινής ωφέλειας).

Για τον σκοπό της ανάλυσης των πολιτιστικών πολιτικών και των τρόπων με τους οποίους αντιμετωπίζουν την προαναφερθείσα πρόκληση, συμπεριλήφθηκαν στην παρούσα μελέτη πέντε αναλυτικές περιπτωσιολογικές μελέτες χωρών. Η αναλυτική εξέταση των επιλεγμένων αυτών χωρών φωτίζει τα διάφορα συστήματα που εφαρμόζουν επί του παρόντος και καταγράφει πρακτικά μέτρα και παραδείγματα των βέλτιστων εθνικών πρακτικών που εφαρμόζονται για την ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων στον τομέα του πολιτισμού. Οι περιπτωσιολογικές μελέτες καταγράφουν, επομένως, διαφορετικές πραγματικότητες και θέματα όσον αφορά τη χρηματοδότηση του πολιτισμού. Οι χώρες που επιλέχθηκαν προς μελέτη είναι αντιπροσωπευτικές διαφορετικών ευρωπαϊκών πλαισίων: Ιταλία, Κάτω Χώρες, Πολωνία, Σλοβενία και Ηνωμένο Βασίλειο. Από τα ευρήματα των περιπτωσιολογικών μελετών προκύπτουν ομοιότητες αλλά και διαφορές σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τα ευρήματα δείχνουν ότι το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Κάτω Χώρες (χώρες με αγγλοσαξονική παράδοση όσον αφορά την πολιτιστική πολιτική) διαθέτουν τους πιο προηγμένους μηχανισμούς και μέτρα για την ενθάρρυνση της οικονομικής συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στον πολιτισμό. Η Σλοβενία και η Πολωνία, ως νέα μέλη της ΕΕ με μετασοσιαλιστικό υπόβαθρο, δεν διαθέτουν ακόμη επαρκώς ανεπτυγμένα συστήματα ενθάρρυνσης των ιδιωτικών επενδύσεων, πράγμα που οφείλεται σε μάλλον μη ευέλικτες δομές του τομέα του πολιτισμού. Η Ιταλία, ως μεσογειακή χώρα, βρίσκεται κάπου στο ενδιάμεσο: η κρατική παρουσία είναι ακόμη εμφανής, ταυτόχρονα με τις πολυάριθμες ευκαιρίες συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα.

- Η περίπτωση της Ιταλίας καταδεικνύει ότι, παρότι το κράτος κατέχει τον βασικό ρόλο και την κύρια ευθύνη όσον αφορά τη στήριξη του πολιτισμού, προβλέπεται ευρύ φάσμα πρωτοβουλιών, κινήτρων και συστημάτων για την ενθάρρυνση της στήριξης του πολιτισμού από τον ιδιωτικό τομέα. Την πλέον σημαντική θέση μεταξύ των προαναφερθέντων συστημάτων κατέχουν τα τραπεζικά ιδρύματα.
- Η οικονομική συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στον πολιτισμό στις Κάτω Χώρες παρουσίασε αυξητική πορεία την τελευταία δεκαετία, τόσο ως μερίδιο επί της συνολικής οικονομικής συμμετοχής όσο και σε απόλυτα ποσά. Σημαντικές ήταν οι επιτυχίες της κυβέρνησης σε επίπεδο φορολογικών ρυθμίσεων και προγραμμάτων που ενθαρρύνουν την οικονομική συμμετοχή ιδιωτών. Το σημερινό πρότυπο της ολλανδικής πολιτιστικής πολιτικής συνδυάζει χαρακτηριστικά ελεύθερου ανταγωνισμού με επιχειρηματικά πρότυπα. Οι αλλαγές που έχουν αναγγελθεί στην πολιτιστική πολιτική για την επόμενη τετραετία είναι δηλωτικές της σημασίας που δίνεται στα επιχειρηματικά πρότυπα.
- Στην Πολωνία, η ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων στον πολιτισμό βρίσκεται ακόμη σε εμβρυακό στάδιο και η μελλοντική της ανάπτυξη απαιτεί μια καλά επεξεργασμένη στρατηγική προσέγγιση. Η ανάγκη αυτή συνδέεται με την ανάγκη γενικής αναδιάρθρωσης του τομέα του πολιτισμού στη συγκεκριμένη χώρα.

- Στη Σλοβενία, ελάχιστες είναι οι διαρθρωτικές αλλαγές που ευνοούν τη μεγαλύτερη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στον πολιτισμό. Παρά τους προβλεπόμενους στόχους της πολιτιστικής πολιτικής περί εκσυγχρονισμού του δημόσιου τομέα σε επίπεδο πολιτισμού και κινητοποίησης της ιδιωτικής χρηματοδότησης, ελάχιστα είναι τα συγκεκριμένα μέτρα που εφαρμόζονται στην πράξη προς αυτήν την κατεύθυνση.
- Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το λεγόμενο «χρυσό πρότυπο» για τη χρηματοδότηση του πολιτισμού θεωρείται ότι είναι η «τριπολική οικονομία», στο πλαίσιο της οποίας κάθε πηγή εισοδήματος (δημόσια, ιδιωτικά, αποκτηθέντα εισοδήματα) καλύπτει το ένα τρίτο του συνολικού εισοδήματος. Στην πραγματικότητα, μόνο τα αποκτηθέντα εισοδήματα καλύπτουν το ένα τρίτο του συνολικού εισοδήματος (32%)· η δημόσια χρηματοδότηση καλύπτει κατά μέσο όρο το 53% του εισοδήματος των οργανισμών τεχνών, ενώ οι ιδιωτικές επενδύσεις καλύπτουν το υπόλοιπο 15% (Mermiri, 2010a). Λόγω των πρόσφατων περικοπών στους εθνικούς και τοπικούς προϋπολογισμούς που αφορούν τις τέχνες, ο τομέας των τεχνών και του πολιτισμού καλείται επείγοντως να αναζητήσει εναλλακτικές πηγές εισοδήματος, και συγκεκριμένα ιδιωτικές επενδύσεις, για να αντικαταστήσει τις δημόσιες επιδοτήσεις. Η κυβέρνηση αναζητά νέους τρόπους ενθάρρυνσης της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα μέσω της ανάπτυξης ειδικού ταμείου το οποίο θα παρέχει κίνητρα στους δωρητές και θα αναπτύσσει τις ικανότητες συγκέντρωσης κεφαλαίων των οργανισμών τέχνης.

1.5. Ευρώπη έναντι ΗΠΑ: Συγκριτική επισκόπηση των παρεχόμενων κινήτρων για ιδιωτικές επενδύσεις στον πολιτισμό

Από τη σύγκριση των τάσεων που καταγράφονται στην ΕΕ και στις ΗΠΑ όσον αφορά τις ιδιωτικές επενδύσεις στον πολιτισμό προκύπτουν σημαντικές διαφορές σε επίπεδο προσανατολισμού της πολιτικής και επακόλουθων αποτελεσμάτων. Τα δύο συστήματα διαφέρουν τόσο ως προς τη δομή τους όσο και ως προς το ύψος των ποσών της οικονομικής συμμετοχής ιδιωτών. Κάποιες διαφορές συνδέονται με πολιτικά και νομικά πλαίσια, κάποιες είναι απόρροια της διαθεσιμότητας πόρων ειδικά για τη συγκέντρωση κεφαλαίων και της ύπαρξης εκτεταμένης νοοτροπίας ζήτησης κεφαλαίων, ενώ κάποιες άλλες σχετίζονται με τη νοοτροπία και την παράδοση της οικονομικής συμμετοχής και της επέκτασης του πλούτου.

Από τη δεκαετία του 1990 και μετά έχουν λάβει χώρα τόσο στην Ευρώπη όσο και στις ΗΠΑ μείζονες αλλαγές σε επίπεδο ανάπτυξης πολιτικής. Ενώ οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν θεσπίσει φορολογική νομοθεσία που στηρίζει και προωθεί τις ιδιωτικές επενδύσεις στον πολιτισμό, στις ΗΠΑ, οι δημόσιοι φορείς προέβησαν σε σημαντική μείωση της δημόσιας στήριξης προς τον πολιτισμό, αφήνοντάς τον έτσι στα χέρια των δυνάμεων της αγοράς.

Η διάκριση του πολιτισμού ως δημόσιου αγαθού και του πολιτισμού ως αγοραίου αγαθού είναι η βασική διαφορά που προκύπτει από τη σύγκριση των επιπέδων στήριξης του τομέα του πολιτισμού στις ευρωπαϊκές χώρες και στις ΗΠΑ. Η βασική πρόκληση που εξακολουθεί να αντιμετωπίζει η Ευρώπη είναι η διατήρηση των όσων έχει επιτύχει σε επίπεδο στήριξης των τεχνών και του πολιτισμού ως δημόσιων αγαθών, με ταυτόχρονη ενθάρρυνση περισσότερο δραστηρίων, ευρέων και ευέλικτων μηχανισμών ιδιωτικής χρηματοδότησης.

Οι περισσότερες διαφορές μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ φαίνονται καθαρά στις διατάξεις της φορολογικής πολιτικής, με τις ΗΠΑ να χρησιμοποιούν περισσότερα φορολογικά μέτρα που επιδιώκουν συγκεκριμένα την ενίσχυση της οικονομικής συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στον πολιτισμό. Στα μέτρα αυτά περιλαμβάνονται, βάσει λειτουργικής περιγραφής: οι διάφορες μορφές οικονομικής συμμετοχής των ιδιωτών, το υψηλότερο ποσοστό οικονομικής συμμετοχής των ιδιωτών στη συνολική ιδιωτική χρηματοδότηση του πολιτισμού, οι μηχανισμοί φιλανθρωπικών δωρεών εκτός φορολογικού πλαισίου (π.χ. ταμεία συγκέντρωσης περιουσιακών στοιχείων για συγκεκριμένους φιλανθρωπικούς σκοπούς, διάφορα φιλανθρωπικά καταπιστεύματα), η μεγαλύτερη φορολογική ελάφρυνση σε περίπτωση οικονομικής συμμετοχής ιδιωτών και τα κριτήρια επιλεξιμότητας για φορολογικές ελαφρύνσεις.

Στις ΗΠΑ, η στήριξη των τεχνών και του πολιτισμού από τις επιχειρήσεις, η οποία είχε τη μορφή φιланθρωπικής οικονομικής συμμετοχής, μεταλλάχθηκε σε μία στρατηγική που βασίζεται περισσότερο στην εμπορική προώθηση και είναι προσανατολισμένη στη χορηγία.

Οι διαφορές που εντοπίζονται στα επίπεδα οικονομικής συμμετοχής των ιδιωτών στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη σχετίζονται γενικώς με τον φόρο εισοδήματος, τον φόρο ακίνητης περιουσίας, τα κέρδη κεφαλαίου και τον φόρο μεταβίβασης σε ομοσπονδιακό επίπεδο. Τα εργαλεία που χρησιμοποιεί το σύστημα των ΗΠΑ, τα οποία χρησιμοποιούνται λιγότερο συχνά στην Ευρώπη, εντοπίζονται στους τομείς της επιχειρηματικής φιλανθρωπίας και της προγραμματισμένης οικονομικής συμμετοχής.

Το υψηλό επίπεδο ιδιωτικής στήριξης των τεχνών στις ΗΠΑ δεν συνεπάγεται αναγκαστικά οικονομική σταθερότητα του τομέα των τεχνών. Η διαρκής αύξηση των πάγιων εξόδων, σε συνδυασμό με τον αυξανόμενο ανταγωνισμό, τις μεγαλύτερες προσδοκίες των μαικήνων, τη μειωμένη δημόσια χρηματοδότηση και τη γενικότερη οικονομική κρίση, ξανάνοιξαν τη συζήτηση για τα κατάλληλα επίπεδα χρηματοδοτικής στήριξης του πολιτισμού από τον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα.

1.6. Τελικοί συλλογισμοί

Το ευρωπαϊκό σύστημα χρηματοδότησης του πολιτισμού είναι προσανατολισμένο ως επί το πλείστον στο κράτος, ενώ η προθυμία θέσπισης κινήτρων για την ενθάρρυνση της οικονομικής συμμετοχής ιδιωτών εξαρτάται από τα διάφορα πλαίσια δημόσιας πολιτικής και από την πολιτική βούληση. Οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες αγγίζουν τα όρια των προϋπολογισμών τους, ιδίως στο πλαίσιο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, και καλούνται επομένως να δείξουν αυξανόμενη προθυμία να πειραματιστούν με συστήματα στήριξης του πολιτισμού από τον ιδιωτικό τομέα. Τα νέα μέτρα πολιτικής που εφαρμόζονται για την ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων στον πολιτισμό είναι, πάντως, ελάχιστα, πράγμα που καταδεικνύει ότι οι πολιτικές καθυστερούν να ανταποκριθούν στις τρέχουσες τάσεις και προκλήσεις.

Στη συνέχεια παρατίθενται κάποιες παρατηρήσεις που αναφέρονται στα κυριότερα σημεία της παρούσας μελέτης:

- Η άμεση στήριξη του πολιτισμού από τον δημόσιο τομέα παρουσιάζει επί του παρόντος πτωτική τάση, με τις επιπτώσεις της πρόσφατης οικονομικής κρίσης να επιταχύνουν την εν λόγω διαδικασία. Οι ευρωπαϊκές πολιτιστικές πολιτικές αναγνωρίζουν μεν την ανάγκη μεταρρύθμισης του τομέα του πολιτισμού ώστε να βελτιωθεί η βιωσιμότητα και η επιχειρηματικότητα στους κόλπους του, στην πράξη, όμως, τα επίπεδα υλοποίησης του συγκεκριμένου στρατηγικού στόχου διαφέρουν σημαντικά.
- Η άμεση στήριξη του πολιτισμού από τον δημόσιο τομέα εστιάζεται πρώτιστα στη στήριξη της πολιτιστικής υποδομής και παραγωγής (ήτοι στην πολιτιστική προσφορά). Από τις πρόσφατες τάσεις, όμως, προκύπτει ότι οι πολιτικές στρέφονται σταδιακά προς την κατεύθυνση του συνυπολογισμού της κατανάλωσης. Η νέα αυτή θεώρηση των πραγμάτων ασκεί πιέσεις στους πολιτιστικούς οργανισμούς να αποδεικνύουν την απήχηση που έχουν στο ευρύ κοινό.
- Τα μέτρα έμμεσης στήριξης του πολιτισμού από τον δημόσιο τομέα μέσω φορολογικών κινήτρων είναι επαρκώς ανεπτυγμένα στην Ευρώπη, όμως η χρήση των εν λόγω διατάξεων από πολίτες, πολιτιστικούς οργανισμούς και επιχειρήσεις διαφέρει από χώρα σε χώρα, πράγμα που καταδεικνύει ότι η νοοτροπία της οικονομικής συμμετοχής χρήζει προώθησης και ανάπτυξης.

- Η τάση να δίνεται υπερβολική έμφαση στις δυνατότητες στήριξης του πολιτισμού από τον ιδιωτικό τομέα έναντι της στήριξης του από τον δημόσιο τομέα είναι αμφιλεγόμενη, διότι τα ιδιωτικά κονδύλια μειώνονται γρήγορα σε περιόδους κρίσης, ενώ πολλά είναι τα ευρήματα που υπογραμμίζουν ότι υπάρχει θετική σχέση μεταξύ των ρόλων του κράτους και των ιδιωτικών επενδύσεων στον πολιτισμό. Η δημόσια παρέμβαση μέσω κονδυλίων συγχρηματοδότησης ή φορολογικής ενθάρρυνσης αυξάνει την εμπιστοσύνη στη σπουδαιότητα του πολιτισμού των χορηγών και δωρητών που επιθυμούν να επενδύσουν σε έναν ήδη επιτυχημένο και σημαντικό τομέα.
- Στην Ευρώπη, η συγκέντρωση κεφαλαίων δεν έχει αναπτυχθεί ακόμη σε επαγγελματικό επίπεδο. Παρότι η ανάγκη ανάπτυξης της συγκέντρωσης κεφαλαίων σε επαγγελματικό επίπεδο είναι απτή, είναι πολύ δύσκολο να ληφθεί η κρίσιμη απόφαση της πρόσληψης ατόμων με αποκλειστικό καθήκον τη συγκέντρωση κεφαλαίων ή της συνεργασίας με εξωτερικούς συμβούλους στον τομέα της συγκέντρωσης κεφαλαίων, όταν δεν υπάρχουν επαρκή κεφάλαια για την ικανοποιητική κάλυψη βασικών πολιτιστικών ή καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων. Ως εκ τούτου, η συγκέντρωση κεφαλαίων δεν είναι επαρκώς ενσωματωμένη στην επιχειρησιακή δομή των περισσότερων πολιτιστικών οργανισμών.

Η γενική ιδέα της αύξησης του επιπέδου της οικονομικής συμμετοχής ιδιωτών στις τέχνες και τον πολιτισμό θεωρείται ευρέως ως πολλά υποσχόμενη εναλλακτική λύση που αποσκοπεί στην ενίσχυση της οικονομικής βιωσιμότητας του τομέα του πολιτισμού σε μια περίοδο όπου η διάθεση των δημόσιων χρηματοδοτικών κονδυλίων αποτελεί αντικείμενο αυστηρού ελέγχου. Η μείωση, όμως, των χορηγιών και των δωρεών κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης δεν συνηγορεί υπέρ της προαναφερθείσας ιδέας. Απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες για την ανάπτυξη ισχυρότερων δεσμών μεταξύ κοινού, επιχειρήσεων και κοινοτήτων με γνώμονα την αναγνώριση των διαφόρων αξιών του πολιτισμού και την αξιοποίησή τους βάσει των πολλών και διάφορων κινήτρων που καθοδηγούν τις ιδιωτικές αποφάσεις για επενδύσεις στον πολιτισμό. Οι κυβερνήσεις καλούνται να βελτιώσουν τα πολιτικά και νομικά πλαίσια με γνώμονα την προώθηση της στήριξης του πολιτισμού από τον ιδιωτικό τομέα και την ανταμοιβή του τελευταίου. Οι χορηγοί πρέπει να ενθαρρυνθούν να αναζητήσουν νέες ευκαιρίες για ακόμη πιο καινοτόμες μορφές διαφήμισης μέσω των τεχνών και του πολιτισμού, οι μαικήνες πρέπει να ενθαρρυνθούν ώστε να αναζωπυρωθεί το έντονο ενδιαφέρον τους για την ανακάλυψη νέων ταλέντων, οι δωρητές πρέπει να ενθαρρυνθούν ώστε να αισθανθούν αναπόσπαστο τμήμα της διαμόρφωσης της πολιτιστικής ζωής, και ο τομέας του πολιτισμού πρέπει να ενθαρρυνθεί για να αντιληφθεί ότι η συγκέντρωση κεφαλαίων και ο θεσμός της χορηγίας είναι σημαντικά όχι μόνο για οικονομικούς λόγους, αλλά και για την κοινωνική νομιμοποίηση διαφόρων αποστολών στον τομέα του πολιτισμού.

1.7. Συστάσεις

Βάσει των ευρημάτων της παρούσας μελέτης, οι σημαντικότερες προκλήσεις όσον αφορά την ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων στον τομέα του πολιτισμού είναι οι ακόλουθες:

- **Επίτευξη σωστής ισορροπίας μεταξύ της άμεσης και της έμμεσης στήριξης των τεχνών και του πολιτισμού από τον δημόσιο τομέα**

Δεδομένων των ιδιομορφιών των ευρωπαϊκών πολιτιστικών πλαισίων και των προτύπων πολιτιστικής ανάπτυξης στην Ευρώπη, οι ιδιωτικές επενδύσεις στον πολιτισμό δεν πρέπει να ενθαρρυνθούν εις βάρος της δημόσιας χρηματοδότησης. Τα δημόσια και ιδιωτικά κονδύλια λειτουργούν συμπληρωματικά μεταξύ τους, καθώς η ύπαρξη γερής βάσης από πλευράς δημόσιας χρηματοδότησης, αφενός, παγιώνει την αντίληψη της εμπιστοσύνης στη δημόσια αξία του πολιτισμού και, αφετέρου, εξασφαλίζει τη σταθερότητα του τομέα του πολιτισμού. Σε καιρούς κρίσης, η ζήτηση πολιτιστικών αγαθών μειώνεται πολύ περισσότερο σε σχέση με τη ζήτηση άλλων αγαθών. Για να διατηρηθεί η δημόσια αξία του πολιτισμού, είναι απαραίτητη η στήριξη του τελευταίου από τον δημόσιο τομέα.

➤ **Ανάπτυξη μεθόδων συλλογής συγκριτικών πληροφοριών**

Η έλλειψη συστηματικά συλλεχθέντων συγκριτικών στοιχείων για τις φορολογικές ρυθμίσεις των κρατών μελών της ΕΕ που άπτονται του τομέα του πολιτισμού, και η απουσία διαθέσιμων στοιχείων που βασίζονται σε κοινή μεθοδολογία, δυσχεραίνουν σοβαρά την έρευνα για τις ιδιωτικές επενδύσεις στον πολιτισμό σε επίπεδο Ευρώπης. Άλλη πρόκληση είναι η ανάπτυξη κοινού πλαισίου ταξινόμησης των διαφόρων μορφών φιλανθρωπίας, με τον πολιτισμό ως ξεχωριστή κατηγορία, και με διάφορα καθεστώτα διαθέσιμα για τη διευκόλυνση της συγκριτικής έρευνας στο μέλλον. Επιβάλλεται, επομένως, η περαιτέρω ανάπτυξη των υφιστάμενων πρωτοβουλιών, όπως των στατιστικών στοιχείων που συλλέγει η Eurostat για τον πολιτιστικό τομέα και του έργου «Επιτομή» του Συμβουλίου της Ευρώπης και του ERICarts.

➤ **Μεγαλύτερη στήριξη προς διεθνείς ενώσεις για την παρακολούθηση συγκρίσιμων στοιχείων και πρακτικών**

Η πληθώρα διαφορετικών μέτρων και μηχανισμών στα διάφορα κράτη μέλη της ΕΕ αναδεικνύει την ανάγκη σύστασης διεθνών φορέων και δικτύων, τα οποία θα είναι σε θέση να παρέχουν πιο ακριβείς και ανεξάρτητες εκτιμήσεις για τα στοιχεία και τις πρακτικές, καθώς και να μεριμνούν για την αποδοτικότερη κατανομή των αποτελεσμάτων στις διάφορες ομάδες-στόχους. Τα στοιχεία που συλλέγουν τα φόρουμ τεχνών και επιχειρήσεων αποτελούν πολύτιμες πηγές πληροφόρησης. Θα μπορούσαν, πάντως, να επωφεληθούν ακόμη περισσότερο από την υιοθέτηση ενιαίας μεθοδολογικής προσέγγισης όσον αφορά τη συλλογή και την ερμηνεία τους. Η ενίσχυση της στήριξης των διεθνών ενώσεων που εκπροσωπούν υφιστάμενα φόρα τεχνών και επιχειρήσεων και άλλους ενδιαμέσους φορείς πρέπει να αποτελέσει βασικό καθήκον της ΕΕ, με γνώμονα τη διαμόρφωση και την ανάπτυξη συνθηκών που ευνοούν την ιδιωτική χρηματοδότηση των τεχνών και του πολιτισμού.

➤ **Ενίσχυση της επίγνωσης και της κατανόησης των υφιστάμενων φορολογικών μέτρων και οφελών**

Η βασική διαφορά μεταξύ του αμερικανικού και του ευρωπαϊκού συστήματος δεν έγκειται στα διαφορετικά μέτρα (αν και περί αυτού πρόκειται κάποιες φορές), αλλά κυρίως στον τρόπο εφαρμογής τους. Στην Ευρώπη, ευνοϊκά φορολογικά μέτρα τα οποία αφορούν ποικίλους τομείς (π.χ. ραδιοφωνία/τηλεόραση, παιδεία, περιβάλλον) περιέχονται σε ποικίλες νομοθετικές πράξεις (νόμος περί φόρου εισοδήματος, νόμος περί φόρου κληρονομιάς και μεταβίβασης, νόμος περί ΦΠΑ κ.λπ.), με αποτέλεσμα οι δικαιούχοι και οι επενδυτές/δωρητές/χορηγοί να μην έχουν πλήρη επίγνωση όλων αυτών των μέτρων. Η ενίσχυση της επίγνωσης και της κατανόησης των υφιστάμενων και σχεδιαζόμενων φορολογικών μέτρων αποτελεί αναγκαίο βήμα για την παραγωγική αξιοποίηση της υφιστάμενης νομοθεσίας. Η αποτελεσματική χρήση των νομοθετικών διατάξεων προϋποθέτει τη σύσταση διεθνικού καταλόγου ή οδηγού οικονομικής συμμετοχής, με αναλυτική περιγραφή των ισχυουσών νομοθετικών ρυθμίσεων και των εθνικών εκστρατειών προώθησης της αξιοποίησης των διαθέσιμων φορολογικών μέτρων.

➤ **Μεγαλύτερη στήριξη από τον δημόσιο τομέα για την ανάπτυξη της συγκέντρωσης κεφαλαίων σε επαγγελματικό επίπεδο**

Άλλη εμφανής διαφορά μεταξύ του αμερικανικού και του ευρωπαϊκού συστήματος αφορά τους πόρους που διατίθενται για τη συγκέντρωση κεφαλαίων. Σε αντιστοιχία με τα επίπεδα στήριξης του πολιτισμού από τον ιδιωτικό τομέα στην Αμερική, το αμερικανικό σύστημα προβλέπει ικανοποιητικές πρακτικές συγκέντρωσης κεφαλαίων, ενώ στους κόλπους του αντιστοιχού ευρωπαϊκού συστήματος η συγκέντρωση κεφαλαίων για πολιτιστικές δραστηριότητες συνιστά απλώς συμπληρωματικό και μη τακτικό μέσο. Σε περίπτωση μη επαρκών κονδυλίων για την κάλυψη των βασικών δαπανών προγραμματισμού, η ανάπτυξη της συγκέντρωσης κεφαλαίων σε επαγγελματικό επίπεδο προϋποθέτει στοχοθετημένα μέτρα πολιτιστικής πολιτικής για τη στήριξη της ανάπτυξης προγραμμάτων και στρατηγικών συγκέντρωσης κεφαλαίων.

- **Ενίσχυση της επίγνωσης των δυνατοτήτων διαδρομισμού που προβλέπει το άρθρο 167, παράγραφος 4, της ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 151, παράγραφος 4, ΣΕΚ) για την ανάπτυξη πολιτικών με αντίκτυπο στον πολιτισμό**

Σύμφωνα με το άρθρο 167, παράγραφος 4, της ΣΛΕΕ, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ όταν αναλαμβάνουν δράσεις δυνάμει άλλων διατάξεων των Συνθηκών, λαμβάνουν υπόψη τους τις πολιτιστικές πτυχές. Το εν λόγω άρθρο παρέχει στα θεσμικά όργανα της ΕΕ την εξουσία και τη δυνατότητα να ασκούν διαδρομισμό για πολιτιστικά θέματα, συμπεριλαμβανομένων μηχανισμών και μέτρων για την ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων στον πολιτισμό.

- **Εναρμόνιση των μέτρων ΦΠΑ χωρίς να απειληθεί το ειδικό καθεστώς των πολιτιστικών αγαθών και υπηρεσιών**

Η εναρμόνιση των μέτρων ΦΠΑ έχει αναγγελθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως μία πιθανή οδός μελλοντικής εξέλιξης της φορολογικής νομοθεσίας της ΕΕ. Σε περίπτωση πραγματοποίησης αλλαγών προς αυτήν την κατεύθυνση, πρέπει να δοθεί προσοχή ώστε να μην πληγεί ανεπανόρθωτα η πρόοδος που έχει επιτευχθεί σε επίπεδο εξαιρέσεων από τον ΦΠΑ στον τομέα του πολιτισμού –στην οποία αναφέρεται η μελέτη– ενώ πρέπει να ακολουθηθεί το παράδειγμα των κρατών που διαθέτουν ευνοϊκό, υποδειγματικό καθεστώς όσον αφορά τα πολιτιστικά αγαθά και τις υπηρεσίες.

- **Παροχή στήριξης σε φόρουμ τεχνών και επιχειρήσεων που διαμεσολαβούν μεταξύ τεχνών, επιχειρήσεων και νομοθετών**

Τα φόρουμ τεχνών και επιχειρήσεων είναι ενδιάμεσοι μηχανισμοί που ενθαρρύνουν τους δωρητές να αναπτύξουν νοοτροπία οικονομικής συμμετοχής, αλλά και τους πολιτιστικούς οργανισμούς και τους καλλιτέχνες να αναπτύξουν νοοτροπία ζήτησης κεφαλαίων. Οι οργανισμοί αυτοί δραστηριοποιούνται ενεργά στη σύσταση και την ανάπτυξη συμπράξεων μεταξύ του τομέα του πολιτισμού και του τομέα των επιχειρήσεων. Οι συμπράξεις αυτές υποδηλώνουν ότι οι επιχειρηματικές οργανώσεις που στηρίζουν καλλιτεχνικά σχέδια εξασφαλίζουν με στρατηγικό τρόπο την προώθηση της εταιρικής τους εικόνας και της προβολής τους μέσω της συμμετοχής τους στις συμπράξεις με τους πολιτιστικούς οργανισμούς, ενώ οι πολιτιστικοί οργανισμοί εξασφαλίζουν μεγαλύτερη ασφάλεια σε επίπεδο σχεδιασμού μακροπρόθεσμων προγραμμάτων. Τα φόρουμ τεχνών και επιχειρήσεων χρησιμεύουν επίσης ως μέσα για την εφαρμογή καθεστώτων προνομιακής φορολογικής μεταχείρισης στην πράξη.

- **Προώθηση και ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών σε επίπεδο φορολογικών πολιτικών για την ενθάρρυνση της στήριξης του πολιτισμού από τον ιδιωτικό τομέα στα κράτη μέλη**

Η στήριξη της φορολογικής πολιτικής είναι καθοριστικής σημασίας για την ενίσχυση της συμμετοχής ιδιωτικών κεφαλαίων. Οι δημόσιοι υπάλληλοι και φορείς με αρμοδιότητες στον τομέα του πολιτισμού δεν γνωρίζουν πλήρως τα διάφορα μέτρα και μέσα που είναι διαθέσιμα σε επίπεδο φορολογίας. Δεν αποτελεί, επομένως, έκπληξη το γεγονός ότι δεν παρέχεται μεγαλύτερη στήριξη για την ενίσχυση των υφιστάμενων μέτρων ενθάρρυνσης των ιδιωτικών επενδύσεων στον πολιτισμό ή τη θέσπιση νέων μέτρων προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση. Η κατάσταση αυτή αναδεικνύει την ανάγκη παρακολούθησης και αξιολόγησης των επιπτώσεων της εφαρμογής της φορολογικής πολιτικής στον τομέα του πολιτισμού, καθώς και την ανάγκη εκπόνησης συγκριτικής ανάλυσης σε επίπεδο ΕΕ με σκοπό τον εντοπισμό των βέλτιστων λύσεων. Χωρίς προσήκουσα ανάλυση των φορολογικών δαπανών από τις φορολογικές αρχές και τα Υπουργεία Οικονομικών, όλες οι προσπάθειες βελτίωσης του φορολογικού πλαισίου καθοδηγούνται από ιδεολογικά κίνητρα αντί να συνιστούν σαφή, ρεαλιστική απάντηση σε μία μεταβαλλόμενη μακροπρόθεσμη φορολογική προοπτική.

➤ **Καθοδήγηση των δράσεων σε επίπεδο πολιτιστικής πολιτικής από διάφορες αξίες του πολιτισμού**

Οι ιδιωτικές επενδύσεις στον πολιτισμό επηρεάζονται από διάφορους πολύπλοκους παράγοντες, εκ των οποίων κάποιοι δεν εμπίπτουν στον τομέα του πολιτισμού (όπως το ευρύτερο πολιτικό και νομικό πλαίσιο), κάποιοι άλλοι έχουν σχέση με τον δωρητή (όπως η νοοτροπία της οικονομικής συμμετοχής και της επέκτασης του πλούτου, συμπεριλαμβανομένης της μεταβίβασής της από γενιά σε γενιά στο προσεχές μέλλον) και κάποιοι εμπίπτουν στον τομέα του πολιτισμού (όπως οι πόροι που προορίζονται ειδικά για τη συγκέντρωση κεφαλαίων και η νοοτροπία της ζήτησης κεφαλαίων). Η πολυπλοκότητα αυτή απαιτεί πολυδιάστατες και ολιστικές δράσεις σε επίπεδο πολιτιστικής πολιτικής τόσο ως προς τη χάραξη όσο και ως προς την υλοποίησή τους, που να καθοδηγούνται από διάφορες αξίες του πολιτισμού. Μία από τις βασικές προκλήσεις της ανάπτυξης πολιτιστικών πολιτικών εξακολουθεί να είναι η δημιουργία προορατικών μηχανισμών που να είναι σε θέση να αντιδρούν σε επικείμενες αλλαγές του κοινωνικού, πολιτικού και οικονομικού πλαισίου. Τα μέτρα που λαμβάνονται στο πλαίσιο της πολιτιστικής πολιτικής για την ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων στον πολιτισμό πρέπει να δίνουν πρώτιστα βαρύτητα στην ανάπτυξη δεξιοτήτων στον τομέα του πολιτισμού με απώτερο στόχο τη δημιουργία παραγωγικών σχέσεων με τον ιδιωτικό τομέα. Επιπλέον, οι κατευθύνσεις για την ανάπτυξη πολιτιστικών πολιτικών θα πρέπει να συμβάλλουν στη διαμόρφωση κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου που θα ορίζει τις αρχές της μεικτής οικονομίας ως μέσα για την επίτευξη βιωσιμότητας.